

Evin Turan

<https://orcid.org/0009-0009-3695-3210>

Graduate student, Haliç University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Türkiye, evinnturan@hotmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Turan, E. (2025). Türk Halk Hikâyelerindeki Kadın Karakterlerin İşlevsel Özellikleri. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 12 (2), 426-442.

Türk Halk Hikâyelerindeki Kadın Karakterlerin İşlevsel Özellikleri**

Öz

Makalede, halk hikâyelerinde yer alan kadın karakterlerin toplumsal, kültürel ve bireysel rollerine dair yapılan inceleme, genellikle nitel bir araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu tür bir inceleme, metinlerin detaylı çözümlemesini, karakterlerin toplumsal bağlamda nasıl şekillendiğini ve toplumdaki rollerinin nasıl yansıtıldığını anlamayı amaçlar. Bu yöntemle, halk hikâyelerindeki kadın karakterlerin özellikleri, toplumdaki normlarla ilişkilendirilerek belirli kategorilerde ele alınmıştır. Kadınların, toplumun değerlerini ve normlarını yansıtan ya da onları eleştiren roller üstlenmeleri, bu incelemenin merkezini oluşturmuştur. Bulgular açısından, halk hikâyelerinde kadın karakterlerin pozitif ve negatif rollerde yer aldığı gözlemlenmiştir. Pozitif roller arasında, kadınların kahramanlara rehberlik etme, onları doğru yola sevk etme, fedakâr anne figürleri olarak toplumun karşılaştığı zorlukları aşmaya yardımcı olma gibi işlevler öne çıkmaktadır. Bu karakterler, genellikle toplumsal birliği sağlama, adaleti temin etme ve bireysel özveriyi simgelemektedir. Kadınların toplumun değerlerine göre şekillenen bu rol çeşitliliği, halk hikâyelerinin hem eğlenceli hem de öğretici yönlerini ortaya koymaktadır. Buna göre çalışmamız Türk Halk Hikâyelerindeki kadın karakterlerin işlevsel özelliklerini incelemektir. Literatür kaynakları ışığında konu araştırılmış ve tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Hikâyeleri, Kadın Karakterler, Arketip, İşlevsel Özellikler

*Bu makale yazarın “Türkiye Sahası Aşk Hikâyelerinde Kadın Figürü adlı” Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir.

**Bu çalışma, bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmış olup hiçbir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Functional Characteristics of Female Characters in Turkish Folk Tales

Abstract

In this article, the examination of the social, cultural and individual roles of female characters in folk tales is generally carried out with a qualitative research method. This kind of analysis aims to analyse the texts in detail, to understand how the characters are shaped in the social context and how their roles in society are reflected. With this method, the characteristics of female characters in folk tales were analysed in certain categories by associating them with the norms in the society. The fact that women assume roles that reflect the values and norms of the society or criticise them constituted the centre of this analysis. In terms of the findings, it has been observed that female characters in folk tales take place in positive and negative roles. Among the positive roles, functions such as guiding the heroines, leading them to the right path, helping them overcome the difficulties faced by the society as self-sacrificing mother figures come to the fore. These characters generally symbolise social unity, ensuring justice and individual self-sacrifice. This variety of roles of women shaped according to the values of the society reveals both the entertaining and instructive aspects of folk tales. Accordingly, our study is to examine the functional characteristics of female characters in Turkish folk tales. The subject has been researched and completed in the light of literature sources.

Keywords: Folk Tales, Female Characters, Archetype, Functional Characteristics

Giriş

Türk halk hikâyelerinde tasvir edilen kadın karakterler, tarihsel ve kültürel evrimlerin izlerini taşıyan önemli karakterler olarak görülmektedir. Bu karakterler, genellikle fedakârlık, sadakat ve aşk gibi temalar etrafında şekillenirken, zamanla daha karmaşık ve çok boyutlu kişiliklere dönüşmüştür. Geleneksel halk hikâyelerinde kadın, toplumsal normlar ve ailevi bağlarla sıkı sıkıya bağlı bir varlık olarak tasvir edilse de, modern Türk edebiyatı bu karakterlere daha bağımsız bir kimlik ve duygusal derinlik kazandırmıştır. Kadınların aşk dünyasında yalnızca sevilen ya da aşkın nesnesi olmanın ötesine geçerek, kendi arzularını dile getiren, kimliklerini inşa eden ve toplumsal sınırlamalara karşı direnen bireyler olarak yer aldığı bir dönüşüm süreci yaşanmıştır.

Türk kültüründe aşk ve kadın teması, sadece edebiyatla sınırlı kalmayıp sinema, tiyatro ve diğer sanat dallarında da sıklıkla işlenen bir motif olmuştur. Kadın karakterler, tarihsel bağlamlarda çoğunlukla sadık, fedakâr tipler olarak karşımıza çıkarken, modern eserlerde toplumsal cinsiyet rollerine karşı duyarlı, özgürlük arayışında olan ve kendi duygusal dünyalarını keşfeden bireyler olarak yeniden şekillenmiştir. Özellikle Osmanlı dönemi edebiyatında, kadın karakterler genellikle aşkı uğruna fedakârlık yapmaya, sevdiğine sadık kalmaya ve toplumsal onay arayışında olmaya meyillidirler. Bu geleneksel yapıların en belirgin örneklerinden biri, "Leyla ile Mecnun" hikâyesindeki Leyla'dır; aşk uğruna büyük zorluklarla

mücadele eden, ancak toplumsal baskılar nedeniyle sevdiğine kavuşamayan bir kadındır (Kavuncu, 1999). Ancak zamanla halk hikâyelerinde kadınların yalnızca aşk uğruna fedakârlık yapan karakterler olarak değil, kendi duygusal ve entelektüel dünyalarını keşfeden, özgürleşen ve toplumsal baskılara karşı koyan karakterler olarak da karşımıza çıkmaya başladığını görmekteyiz. Bu değişim, Türk halk edebiyatında kadının temsiliyle ilgili önemli bir dönüşümü işaret etmektedir. Aşk ve özgürlük arasındaki bu gerilim, kadın karakterlerin içsel dünyalarını ve toplumsal konumlarını sorgulamalarına yol açan dinamikleri ortaya koymaktadır. Makale, Türk halk hikâyelerinde kadın karakterinin tarihsel evrimini, aşk ilişkilerindeki temsillerini ve bu temsillerin toplumsal yapılarla nasıl şekillendiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Kadın karakterlerinin aşk, sadakat, fedakârlık ve özgürlük arayışı gibi temalar etrafında nasıl biçimlendiği ve zaman içinde nasıl değiştiği, Türk edebiyatının derinlikli bir incelemesini gerektiren önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. Halk Hikâyelerinde Kadının Konumu ve Rolü

Türk halk hikâyeleri, bazen manzum ve mensur öğelerin bir arada kullanıldığı, bazen ise yalnızca nesirle anlatılan eserlerdir. Bu hikâyeler, derin anlamlar, zengin içerikler ve bezeli örneklerle doludur. Hikâyeler, bazen kahramanlık, bazen aşk, bazen de toplumsal ahlaki değerler üzerinden güçlü mesajlar verirken, kadın karakterlerin rolü de oldukça belirgindir. Halk hikâyelerinde kadın, çoğunlukla aşkın sembolü, fedakâr bir anne, kahraman bir kişi ya da toplumun dayattığı kuralların dışına çıkarak özgürlük arayışında olan bir karakter olarak yer almaktadır. Kadın karakterlerin farklı kimlikleri, bu hikâyelerin içeriğini şekillendirmekte ve toplumsal mesajlarını derinleştirmektedir (Yardımcı, 2008). Birçok halk hikâyesinde kadın, erkeğin aşkını kazandığı, ona ilham verdiği ya da karşılık bulduğu bir karakter olarak karşımıza çıkar. *Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun* gibi hikâyeler, aşkın gücünü ve bu gücün insanları nasıl dönüştürdüğünü anlatırken, kadın karakterlerin de önemli bir rolü vardır. Bu hikâyelerde, kadınlar genellikle erkek kahramanların büyümesini, idealize edilmelerini ya da büyük fedakârlıklar yapmalarını sağlayan etmenlerdir. *Aşkın ve tutkunun sembolü olarak kadın, genellikle yüksek ahlaki değerlere sahip, masum ve güzellikleriyle ön plana çıkan bir karakter olarak karşımıza çıkar* (Kadın, 1996, s. 5). Türk edebiyatının en değerli ve seçkin eserlerinden biri olan Dede Korkut anlatıları, destan geleneğinden halk hikâyelerine geçişi simgeleyen önemli metinlerdir. XV. yüzyılda yazıya geçirilen bu eserlerde, kadınlar kahramanlık ve analık gibi önemli rollerle öne çıkarak, toplumsal ve kültürel değerlerin aktarılmasında büyük bir yer tutmaktadır.

Dede Korkut Kitabı'ndaki ilk hikâye olan *Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu* örneği üzerinden yapılan genel bir inceleme, Dirse Han'ın eşinin güçlü, azimli ve fedakâr bir karaktere sahip olduğunu gösterir. Hikâyede, Dirse Han'ın karısı, oğlunun avda kaybolduğunu öğrendiğinde, hemen 40 ince belli kıızıyla birlikte zorlu dağlara doğru yola çıkar. O, ne dağların sarp kayalıklarını ne de taşları umursar; oğlunu bulana kadar yılmadan arar. Nihayetinde, oğlunu bulur ve yaralı haldeki oğlunu iyileştirmek için tüm gücünü seferber eder, onu kurtarmayı başarır (Ergin, 2010). Dirse Han'ın eşinin gayreti, dışa dönük bir kadın profili sergileyerek gösterdiği bu mücadele, Türk toplumunda kadına atfedilen değerler ve vasıflar hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.

Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Boyu'nda kahraman kadın tipine dair verilebilecek ikinci örnek, Banu Çiçek'tir. Banu Çiçek, Bamsı Beyrek'in kendisiyle evlenebilmesi için üç önemli şart sunar: at yarışı, ok atışı ve güreş. Bu şartlar, Türk kültüründe bir kadının sahip olduğu yetenekleri sergileyen önemli bir sembolizmdir ve bu nedenle büyük bir anlam taşır (Akdağ, 2019). Banu Çiçek'in cesur bir kadın kahraman olarak öne çıkması, aynı zamanda animus (erkek ruhu) açısından güçlü bir figür olarak tanımlanabilir. Bamsı Beyrek'in güreş sırasında Banu Çiçek'e karşı zorluk yaşaması, kadın alp kahramanının gücünü vurgular. Bu durum, Türk epik anlatılarında, kahramanın kendisine uygun bir eş arayarak, çeşitli sınavlardan geçip bu eşle evlenmesinin tipik bir örneğidir. Bu evlilik, alplara özgü bir gelenek olarak, sadece fiziksel değil, aynı zamanda zihinsel ve ruhsal yeteneklerin de sınındığı bir süreç olarak kabul edilir. Bu hususta araştırmacılar Kızırbayev ile Muratov'un ileri sürdükleri görüş dikkat çekmektedir: "*Alplara mahsus evlilik, epik başkahramanın kendisine uygun eşi arayıp bularak her türlü şartı yerine getirip, sınavlardan geçtikten sonra onunla evlenmesidir*" (1998, s.78). Banu Çiçek'in, bir alp olan Bamsı Beyrek ile verdiği mücadeleler, kahraman kadın karakterinin temel özelliklerini ortaya koymakta ve kadınların kendilerini hangi alanlarda geliştirdiklerine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu anlatı, kadının gücünü ve gelişimini nasıl şekillendirdiğine dair derin bir bakış açısı sağlamaktadır.

Bu bağlamda, Kazan Bey Oğlu Uruz'un tutsak olduğu boyda yer alan kadın karakteri, önemli bir örnek teşkil etmektedir. Hikâye, Uruz'un esir edilmesi üzerine şekillenir ve burada öne çıkan kahraman kadın figürü Burla Hatun'dur. Kazan Bey'in eşi olan Burla Hatun, oğlunun esir düştüğünü duyduğunda, kara bir aygırı hazırlatıp, yanında kırk ince belli kıızıyla birlikte kılıç kuşanarak, düşman üzerine at sürmeye çıkar. Burla Hatun'un sergilediği bu eylem, hem bir bey eşinin nasıl bir profil taşıması gerektiğini hem de Türk düşünce dünyasında önemli bir yer tutan kahraman kadın tipinin özelliklerini gözler önüne seren güçlü bir örnektir (Can, 2023).

Kazan Bey Oğlu Uruz'un tutsak olduğu boyda tasvir edilen kadının, kocasına olan sevgisi o kadar derindir ki, üzgün bir şekilde ağıt yakarken bile bu sevgi her an hissedilmektedir. Burla Hatun, kocasına kızmadan, zarif bir dille oğlu Uruz'un nerede olduğunu ve başına ne geldiğini anlatmaktadır. Salur Kazan, Burla Hatun'un söylediklerine daha fazla dayanamayarak, oğlunun avda olduğunu dile getirir. Burla Hatun ise, "Eğer avda ise, durma, atına atla ve hemen yanına git," diyerek kocasını cesaretlendirir. Ancak Kazan, oğlunun esir olduğunu fark edince, kâfirlerin kampına doğru yönelir. Bir kez, iki kez saldırır fakat düşmanı tek başına yenemez. Kazan'ın hala gelmediğini ve çok geç kaldığını gören Burla Hatun, sabrını kaybederek yanındaki kırk ince belli kızı alıp, atına atlayarak yardım için yola çıkar (Can, 2023). Altıncı hikâye olan ve Kan Turalı'nın evliliğinin konu edildiği anlatıda karşımıza çıkan bir başka kahraman kadın tipi ise Selcen Hatun'dur. Kan Turalı Selcen Hatun'u obaya götürürken kâfir baskın yapar ve Selcen Hatun bu baskında kılıcını kuşanır bütün kâfirleri öldürür. Yine aynı anlatının devamında Selcen Hatun, düşmana esir düşen Kan Turalı'yı kâfir elinden kurtarmak için yola koyulur, at sürer, ok atar, kâfiri kılıçtan geçirir ve sevdiğini kurtarır (Ergin, 2010). Selcan Hatun, Kan Turalı'nın aradığı tüm niteliklere sahip bir kadın olarak karşısına çıkmıştır. Kan Turalı, aradığı kadını bulmuş ve mutlu olması gerekirken, Selcan Hatun'un, kâfirlerin öldürmek üzere olduğu Kan Turalı'yı son anda kurtarması, yerine öfkeyi getirmiştir. Çünkü Kan Turalı, Selcan Hatun'un kendi gururunu inciten bir şekilde atının terkisinde, Oğuz'a doğru ilerlerken, bir kadının onu kurtarması üzerine duyduğu erkeklik onurunun sarsıldığını hisseder. Selcan Hatun'un, kâfirleri alt edip Kan Turalı'yı kurtarmasını Oğuz'da herkese anlatıp övünmesi, Kan Turalı'nın hoşlanmadığı bir durumdur ve bunu ona söylediğinde, Selcan Hatun'un onu öldüreceğini ima eder. Boylardaki anlatımlara bakıldığında, bu değişime direnebilen tek kadının Dirse Han'ın hanımı olduğu, başka hiçbir kadının aynı şekilde karşı durmadığı görülür. Banu Çiçek ve Selcan Hatun, bu dönüşüm ve değişime ayak uydurabilmiş ve güçlü, onurlu kadın kimliklerini kabul etmişlerdir (Aça, 2023). Halk hikâyelerinde kadın karakteri, genellikle anne kimliğiyle öne çıkmaktadır. Anne, bu hikâyelerde sadece biyolojik bir işlevi yerine getiren bir karakter olmanın ötesine geçer; aynı zamanda toplumun değerlerini kuşaktan kuşağa aktaran, bireylerin karakterini şekillendiren ve geleceği yönlendiren bir öğretici rol üstlenmektedir. Annelik, fedakârlık, şefkat ve dayanışma gibi erdemler, halk hikâyelerinde sıklıkla kadının üzerinden vurgulanan temalar arasında yer alır. Bu durum, kadınların yalnızca aile içindeki konumunu değil aynı zamanda toplum içindeki sorumluluklarını ve önemini de gözler önüne sermektedir.

Bazı halk hikâyelerinde kadınlar, yalnızca güçlü değil, aynı zamanda kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kahraman kadınlar, hem fiziksel hem de duygusal güçleriyle öne çıkarak, erkek kahramanlarla eşit ya da bazen onlardan daha üstün bir güç sergileyebilirler. Türk halk edebiyatındaki bazı kadın karakterler, toplumun belirlediği sınırlamaların ötesine geçerek, kendi kaderlerini belirleme gücüne sahip bireyler olarak betimlenir. Bu kadınlar bazen bir savaşçı, bazen bir lider rolünde bulunur. Aşk ile kahramanlık arasındaki ince dengeyi kurarken, kadın karakterler güçlü ve bağımsız karakterler olarak şekillenir. Halk hikâyeleri de bu güçlü kadın karakterleri aracılığıyla toplumsal cinsiyet rollerine dair derin anlamlar sunmakta ve toplumsal normların ötesindeki kadın kimliğine dair önemli ipuçları vermektedir. Halk hikâyelerinde kadın, bazen toplumsal düzenin sınırlarını aşarak kendi yolunu seçen, özgürlüğü ve bağımsızlığı uğruna büyük fedakârlıklar yapan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Toplumun dayattığı kuralları, geleneksel normları ve ailevi yükümlülükleri sorgulayan bu kadınlar, genellikle toplumsal eleştirinin ve değişimin simgesi haline gelir. Onların hayatlarını, aşklarını ve özgürlüklerini seçme mücadeleleri, kadın hakları üzerine derin bir tartışma başlatır. Ancak bu kadınların öyküleri, çoğu zaman toplumsal düzenin sert ve acımasız gerçekleriyle şekillenmektedir. Geleneksel yapılarla çatışmaya girdiklerinde, çoğu zaman acı bir sonla yüzleşmek zorunda kalırlar. Halk hikâyelerindeki kadın karakterler, genellikle erkek karakterlerle etkileşim içindedir ve bu ilişkiler, toplumun kadın ve erkek rollerine dair algılarını yansıtmaktadır. Kadınlar, sıklıkla erkeklerin ilgi ve saygısını kazanarak, aşk ya da kahramanlık hikâyelerinin odak noktasına otururlar. Erkekler, kadınları çoğunlukla ulaşılması gereken bir hedef ya da ideal olarak görürken, kadınlar da erkekleri hem duygusal hem de toplumsal açıdan test etmektedirler. Kadın ve erkek arasındaki bu dinamik, halk hikâyelerinin temel temalarından birini oluşturur. Bu ilişkilerde kadın karakter, erkek karakterin gücünü, iradesini ve kahramanlık arzusunu pekiştirebilir. Ancak bazen kadın, erkeklerin egemenliğine karşı bir direniş gösterir ve bu karşı duruş, hikâyenin gidişatını ve sonucunu belirler.

Anadolu toplumunun farklı sosyo-kültürel yaşam koşullarına bağlı olarak ortaya çıkan destanlar ve halk hikâyelerinde, zaman içinde çeşitli değişimlere uğrayan ideal kadın alp karakteri yer almaktadır. Özellikle Dede Korkut hikâyelerinde Banı Çiçek ve Selcen Hatun (Ekici, 2000); Köroğlu hikâyelerindeki Nigar Hanım, Telli Nigar, Dâna Hanım ve Döne Sultan (Ekici, 1999) gibi karakterler, bu değişimlerin somut örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Adı geçen alp kadınları, genellikle soylu bir aileye ait olma, ailenin tek kızı olma, cesaret, güç ve savaşçılık gibi ortak özellikler taşımaktadırlar. Çobanoğlu'nun (2007, s. 109) belirttiği gibi, Türklerin göçebe toplum yaşamını anlatan destanlarda kadın, ata binme, kılıç kuşanma, ok atma

ve ava çıkma gibi özelliklerle öne çıkarken; yerleşik hayata geçmiş toplum yapısını yansıtan halk hikâyelerinde ise kadın daha pasif bir rol üstlenmiştir. Ancak bu anlatılarda, kadın karakterleri destan kahramanları kadar cesur olmasalar da, bazı kahramanlık özelliklerini halk hikâyelerinde de sergilemeye devam etmiştir.

Ercişli Emrah ile Selvihan hikâyesi, halk hikâyelerindeki kadın-erkek ilişkilerini incelemek açısından önemli bir eserdir. Anlatıda, birbirlerine rüya âleminde (bazı varyantlarda ise bahçede) âşık olan iki gencin öyküsü aktarılmaktadır. Bu iki âşık, kavuşabilmek için çeşitli sınavlardan geçer ve birbirlerine duydukları aşk uğruna büyük mücadeleler verirler. İlk büyük imtihan, Selvi etrafında şekillenir. İran Şahı'nın askerleri, Van'ı kuşatarak, güzelliğiyle dikkat çeken Selvi'yi kaçırlar. Bu noktada, kadın kahraman Selvi, aşka teslim olmuş ve pek fazla mücadele etmeyen, silik bir figür olarak karşımıza çıkar. Asıl mücadeleyi ise erkek kahraman Emrah verir. Emrah, Selvi'yi bulmak için pek çok yer gezer, farklı kılıklara girer ve nihayetinde şahın sarayına kadar ulaşır. Selvi'nin burada verdiği tek mücadele, kendisini isteyen şahı oyalamaktan ibarettir. Ancak Emrah, aşkını kanıtlamak için öylesine büyük bir fedakârlık gösterir ki, sevdiği kadının özgürlüğü için zehir içmeyi bile göze alır. Hikâye devam ettikçe, Emrah ve Selvi'nin evlenmek için Erciş'e gitme kararları da onların imtihanlarını sınırlı bırakmaz. Bu aşamada, Selvi'nin kardeşleri onu kaçıır. Ancak burada da Selvi'nin karşı durmak yerine, duruma teslim oluşu gözlemlenir. Hikayenin devamında, başka bir bey Selvi'ye âşık olur ve onunla nişanlanır. Yine, kadın kahramanın pasif ve silik bir karakter olarak sunulduğu bir durum ortaya çıkar. Buna karşın Emrah, aşkı için verdiği mücadeleyi sürdürür, Selvi'yi bulmak için farklı diyarları dolaşır. Beyin, Emrah'ı öldürme çabalarına rağmen, Emrah pek çok tuzak ve zorlukla karşılaşır, ama sonunda sevdiğine kavuşur (Bali, 1973). *Kerem ile Aslı* hikâyesinin olay örgüsünde ise babasının her kararına teslimiyet gösteren bir kadın karakteri dikkat çeker. Aslı'nın babası, kızının Müslüman bir erkekle evlenmesini istemeyip, onu uzaklara kaçırmaya karar verir. Aslı, babasının bu kararına itiraz etmez veya edemez, tamamen boyun eğer. Kerem ise daha etkin bir kahramandır ve Aslı'yı sevmekten vazgeçmeyerek, peşinden gitmek için her türlü zorluğa katlanır. Kerem'in yolculuğu sırasında birçok acı çeker; ayakları paramparça olur, açlık ve susuzluk çeker. Sonunda, Aslı'nın babasının satın aldığı bir bahçede bahçıvanlık yapmaya başlar. Yedi yıl boyunca Kerem birçok zorlukla karşılaşır. Bu süre zarfında Aslı ise bağlarda ve bahçelerde rahat bir hayat sürer, öylesine kaygısızdır ki, Kerem'in uzun saçlı ve sakallı halini görünce onu tanıyamaz. Hikâyenin ilerleyen kısmında, Kerem sihirli gömleği çözmeye çalışırken hayatını feda eder, Aslı ise onun küllerinden çıkan ateşte yanar (Yılmaz, 2011). Kadın-erkek ilişkilerinin önemli detaylarını

içeren bir başka hikâye ise Âşık Garip'in öyküsüdür. Bezirgân kızı olan Şah Senem'e âşık olan Garip, her şeyi göze alarak kızı istemeye karar verir. Ancak zengin baba, kızı bu fakir adama vermek istemez ve Garip'e yedi yıl süre tanır. Bu süreçte okurlar, erkek kahramanın azim ve gayretine tanıklık eder. Garip, başlık parasını bulabilmek için uzak diyarları gezer. Bu sırada, Şah Senem'e âşık başka bir adam da hikâyeye dâhil olur. Bu durumu duyan Şah Senem, aşkı uğruna ilk defa gerçek bir mücadeleye girmeye karar verir. Eğer babası onu başka biriyle evlendirirse, kendini zehirle öldüreceğini söyler. Şah Senem'in bu tavrı, önceki hikâyelerdeki kadın karakterlerden farklı bir figür ortaya koyar. Çünkü Şah Senem, tepkisini hemen gösterip bir mücadele ruhu sergilemiştir. Ancak dikkat edilmesi gereken bir nokta, Şah Senem'in bu mücadelesinin, sevdiğine kavuşmak ya da aşkını kurtarmak değil, ölümü seçerek hayattan vazgeçme üzerine olmasıdır. Fakat bu çabası da sonuçsuz kalır ve hikâyenin bu kısmında, kadın kahramanın tek mücadelesi ağlamak ve kötü sonu beklemek olarak aktarılır. Bunun ardından hikâye erkek kahramanın mücadelesiyle devam eder. Garip, başlık parasını bulup aşkına kavuşma umuduyla zorluklarla karşılaşır. Bu süreçte Şah Senem'in düğün sahnesi okurlara sunulur. Buradan da anlaşılacağı üzere, Şah Senem kendisine dayatılan bu rolü kabullenmiş ve verilen karara boyun eğerek başka biriyle evlenmeye razı olmuştur. Anlatının bu bölümünde, onun tek mücadelesinin yalnızca hüznle ağlamak olduğu görülür. Ancak Garip, sevdasından vazgeçmeyerek düğüne âşık kılığında gelir, kimliğini ifşa eder ve nihayetinde istediğine kavuşur (Türkmen, 1974).

2. Hikâyelerdeki Temalar ve Kadın Karakterinin Performans Özellikleri

Halk hikâyelerinde tasvirini bulan kadın karakterler, genellikle toplumun kadınlara biçtiği roller çerçevesinde şekillenmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ve Selçuklu dönemi öncesinde, kadınların toplumsal statüsü çoğunlukla geleneksel aile yapıları ve yerleşik sosyal normlarla belirlenmiştir. Söz konusu dönemlere dair yapıtlarda kadın, genellikle evin içinde korunması gereken değerli bir varlık olarak tasvir edilmektedir. Divan edebiyatında ise aşk, ilahi bir boyut kazanırken, kadın karakteri genellikle aşkın ulaşılması zor, idealize edilmiş ve masum bir sembolü olarak betimlenmiştir.

Yârdan seng-i cefâlar kim bana togru gelür

İllerün kand ü nebâtından bana tatlu gelür

Ey peri cevr ü cefân ile beni korkutma

Gönül eğlencesidür âdem olana gam-ı ışk (Çavuşoğlu, 2023, s. 346)

Halk hikâyelerindeki kadın karakterlerinin edebi özellikleri, hem dönemin edebi akımlarından hem de yazarların kişisel bakış açılarına bağlı olarak şekillenmiştir. Divan

edebiyatında kadın, genellikle "güzel ve masum" bir figür olarak tasvir edilmiştir. Kadın, erkeğin duygusal dünyasını uyandıran bir "ilham kaynağı" olarak ele alınır. Geleneksel edebiyat anlayışında kadın, gerçek bir birey olmaktan ziyade estetik bir obje olarak görülmektedir. Bu nedenle, divan edebiyatındaki kadın karakterlerin düşünceleri ve sesleri genellikle görmezden gelinir ve çoğu zaman erkeğin hayal gücünün bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Halk edebiyatında yer alan kadın karakteri ise pasif bir gözlemci değil, duygusal anlamda aktif ve etkileşimde bulunan bir karakterdir. Âşıkların arasındaki ilişkilerde, kadın da duygusal dünyasını dile getirebilen ve erkeğin aşkına karşılık veren bir karakter olarak işlenmiştir. Ancak bu, toplumsal ve geleneksel yapıların etkisiyle şekillenen bir roldür. Kadının aşkı, bağlılığı ve ilişkilerdeki yeri, çoğunlukla ailevi değerler ve toplumsal normlarla belirlenir. Bu bağlamda, kadının duygu ve düşünceleri, çoğu zaman ailenin ve toplumun beklediği davranış biçimleriyle örtüşmektedir. Halk edebiyatındaki kadın, hem duygusal derinliğiyle hem de geleneksel toplumsal rollerle bağlantılı bir biçimde ifade edilmektedir. Halk hikâyelerinde kadın, genellikle aşkın merkezinde bulunan bir unsur olarak karşımıza çıkar ve bu temada hem mecazî hem de somut bir biçimde önemli bir yer tutar. Kadın karakterin aşkı, çoğu zaman bir arayış, bir fedakârlık veya idealize edilmiş bir arzu haliyle yoğrulur. Aşkın fiziksel ve manevi boyutları arasında bir köprü işlevi gören kadın, hem duygusal bir bağlılık hem de yüksek bir sadakat sembolüdür. Bu anlamda kadın, aşkı sadece romantik bir duygu olarak değil, aynı zamanda yüce bir değer ve erdem olarak da ifade eder.

Halk edebiyatının en bilinen örneklerinden *Kerem ile Aslı* ve *Ferhat ile Şirin* gibi hikâyelerde kadın karakteri, sadece erkeğin sevgi arzusunun merkezi olmakla kalmaz, aynı zamanda onun bu sevdâyı kanıtlama yolundaki çabalarının da sınındığı bir karakter olarak görülmektedir. Bu tür hikâyelerde kadının, erkeğin aşkına karşı koyması ya da ona zorlu sınavlar sunması, aynı zamanda bu aşkın ne denli derin ve saf olduğunun bir ölçüsüdür. Kadın, aşk uğruna tüm benliğini adar, bazen hayatını bile hiçe sayarak, hikâyenin sonunda trajik bir sona ulaşır. Bu tür hikâyelerde kadın karakterin yüceltilmesi, onun sadece bir duygu nesnesi olmanın ötesine geçerek, aşkın gerçek anlamını ve onun insan ruhundaki etkilerini derinlemesine temsil etmesini sağlamaktadır (Gün, 2022). Klasik Osmanlı dönemi aşk hikâyeleri, yalnızca bireysel ve toplumsal ilişkiler, estetik değerler ve ahlaki kavramlar açısından derin anlamlar taşımaz; aynı zamanda dönemin kadın karakterlerini ve bu karakterlerin edebiyat içindeki rollerini anlamak açısından da büyük bir zenginlik sunar. Araştırmacı Erkol'a göre, Osmanlı-Türk modernleşmesinin tarihsel sürecinde, kanonlaşmış edebi eserlerdeki kadın imgelerinin geçirdiği dönüşümü izlemek ve bu dönüşümdeki önemli kırılma noktalarını belirlemek, hem imparatorluğun hem de ulus devletinin modernleşme süreçlerini anlamak için kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca, bu değişimlerin feminist düşüncenin

bu topraklardaki gelişim süreciyle nasıl örtüştüğünü incelemek de oldukça değerlidir (Erkol, 2011). Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik döneminde, özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda, aşk temalı edebi eserlerin oldukça popüler olduğu söylenebilir. Hem halk edebiyatında hem de divan edebiyatında, aşkın üstlendiği rol büyük bir öneme sahiptir. Görülmektedir ki, divan edebiyatındaki aşk hikâyeleri, çoğunlukla tasavvufi bir bakış açısıyla yazılmış ve aşk, Tanrı'ya ulaşmanın bir yolu olarak ele alınmıştır. Bu eserlerde aşk, dünyevi duygulardan ziyade, manevi bir yolculuk olarak betimlenir. Diğer taraftan, halk edebiyatındaki aşk hikâyeleri, halkın yaşamı ve sosyal yapısıyla daha sıkı bir ilişki içindedir ve daha gerçekçi, halkın duygusal dünyasına yakın bir dil kullanılmaktadır. Bu hikâyeler, genellikle aşkın çeşitli yönlerine odaklanır ve birkaç ana tema etrafında şekillenir:

1.*Felsefi ve tasavvufi aşk*, divan edebiyatında sıkça rastlanan bir temadır. Bu anlayışta aşk, çoğunlukla dünyevi zevklerden öte bir boyuta taşınır ve Allah'a duyulan derin bir sevdaya dönüşür. Mevlânâ'nın *Mesnevi*'sinde olduğu gibi, bu tür eserlerde aşk, sadece bir duygu ya da ilişki olarak değil, aynı zamanda ilahi bir arayış ve manevi bir yolculuk olarak ele alınır. Aşk, bir arınma, içsel bir saflaşma ve nihayetinde aydınlanma süreci olarak tasvir edilmektedir. İnsanın nefsini aşarak, ruhsal olgunluğa ulaşması için bir mertebe, bir bilinç hali olarak görülür. Bu anlayışa göre, gerçek aşk, insanı kendine ve Tanrı'ya daha yakınlaştıran bir güçtür. (Eren, 2023, s.4).

2.*Toplumsal aşk*, bazen bireylerin toplumsal sınıflar, din ve gelenekler gibi güçlü engellerle mücadele eden ilişkilerini yansıtır. Bu tür hikâyeler, Osmanlı toplumunun sınıfsal yapısını ve ahlaki değerlerini derinlemesine gözler önüne sermektedir (Özdemir, 2023).

3.*Klasik aşk ve acı teması*, aşk hikâyelerinde sıkça işlenen bir konu olup, özellikle ayrılıklar, imkânsızlıklar ve acının derinliği öne çıkar. Divan şairlerinin eserlerinde, aşkın çeşitli yönleri farklı şekillerde betimlenir. Aşk, bazen ruhu ateşle yakan bir tutku, bazen ise gönlü saran bir ıstırap olarak dile getirilir. Bu şiirlerde, aşk yalnızca bir sevda hali değil, aynı zamanda insanın içsel çatışmalarını, hayal kırıklıklarını ve acı dolu bekleyişlerini de yansıtan bir derinlik kazanmaktadır (Gezer, 2018). Bazı klasik aşk hikâyelerinde, örneğin Leyla ile Mecnun'da, kadın karakterin sergilediği özellikler, dönemin toplumsal ve kültürel sınırlamalarını da yansıtan derin anlamlar taşır. Leyla, bu hikâyede Mecnun'un aşkını ateşlemiş, güzelliğiyle tanınan bir karakterdir. Arap edebiyatında ve özellikle aşk anlatılarında sıklıkla idealize edilen bir özellik olan güzellik, Leyla'yı Mecnun için hem fiziksel hem de ruhsal bir çekim merkezi yapar. Ancak Leyla'nın güzelliği yalnızca yüzeysel bir özellik değil, aynı zamanda Mecnun'un içsel yolculuğunda, arayışında ve kişisel gelişiminde belirleyici rol oynayan bir etkidir. Leyla,

bu hikâyede sadece bir aşk nesnesi olmanın ötesine geçer; aynı zamanda bir sembol ve bir idealdir. Mecnun için Leyla, "gerçek aşkı", "bütünleşmeyi" ve "mükemmel kadını" temsil etmektedir. Arap edebiyatındaki aşk anlayışına göre, Leyla dünyevi dünyadan bağımsız, kutsal bir sevdayı simgelemektedir. Bu bağlamda, Leyla sadece bir karakter değil, aşkın, özlemin ve insanın manevi arayışının somutlaşmış bir hali olarak varlık bulmaktadır (Subaşı, 2024).

Leyla ile Mecnunda, Leyla'nın Mecnun'a duyduğu sevgi ve özlem, onun manevi bir yolculuğunun parçası olarak sunulmaktadır. Mecnun için aşk, dünyevi bir duygu değil, kutsal bir amaca yönelik bir arayıştır. Leyla ise, Mecnun'un Tanrı'ya olan aşkını simgeleyen ve ona bu yolda rehberlik eden bir figürdür. Bu bağlamda Leyla, sadece bir aşk nesnesi değil, aynı zamanda ruhsal bir yolculukta Mecnun'un manevi yönelimlerinin bir yansımasıdır. Ancak Leyla ile Mecnun'un aşkı, toplumsal normlar ve sınıfsal engellerle karşı karşıya kalır. Hikâyede, ailelerinin karşı çıkması, sınıf farklarının yarattığı engeller ve toplumsal düzene karşı duydukları direniş, aşklarının önünde büyük birer engel oluşturmaktadır. Leyla'nın, Mecnun ile evlenmesi için ailesi tarafından engellenmesi, onun yalnızca bir "aşk figürü" olmanın ötesinde, toplumsal sınıf ve normlar arasında sıkışmış bir karakter olduğunu göstermektedir. Leyla, bu bağlamda hem bireysel hem de toplumsal baskıların sonucu olarak, aşkı ve özgürlüğü arasında seçim yapmak zorunda kalır (Özkara, 2023). Araştırmacı Özgeriş'in bu konudaki yorumu dikkat çekicidir: Toplumda, kadının derdini dile getirmesi ya da aşkını açıkça ifade etmesi hoş karşılanmazken, erkeklerin aynı davranışları sergilemesi genellikle tepkiyle karşılanmaz. Bu yüzden kadın, derdini gizleme yolunu tercih eder. Mesnevi'de de Mecnun, aşkını her yerde duyurduğu için kendi acısının diğerlerinden daha büyük olduğunu düşünür. Ona göre, Leyla gibi davranmayan birinin derdi yoktur. Eserde, kadınların başkalarına hoş görünmek için süslendikleri görülürken, Leyla'nın süslenmesinin asıl amacı, içindeki kederi gizlemektir. Her süs, bir şeyler anlatma çabasıdır; bir nevi, toplum önünde başka bir rol oynamaktadır (2020). *Hüsrev ile Şîrîn* hikâyesi Türk edebiyatında aşk ve fedakârlık gibi derin temaları işleyen önemli bir eserdir. Bu hikâye, en bilinen şekliyle Genceli Nizami'nin "*Hüsrev ü Şîrîn*" adlı mesnevisinde yer alır. Şair, farklı kültürlerin ve geleneklerin etkisiyle bu hikâyeyi özlü bir biçimde edebî dünyaya kazandırmıştır. Şîrîn, bu eserde yalnızca aşkı ve güzelliğiyle değil, aynı zamanda kişiliği ve toplumsal rolüyle de derin bir karakter olarak ortaya çıkar. Şîrîn, Hüsrev ile olan aşkı etrafında şekillenen bir figürdür ve aşkın, güzelliğin simgesi olarak tanımlanır. Ancak, yalnızca fiziksel güzelliği değil, aynı zamanda akli, fedakârlığı ve içsel gücüyle de bir kadının ideal hali olarak betimlenir. Şîrîn, genellikle çok güzel bir kadın olarak tasvir edilir. Şair, onun güzelliğini sıklıkla vurgular; bedeninin, yüzünün ve bakışlarının her biri, aşkın ve tutkunun birer yansıması olarak sunulur. Bu güzellik, Şîrîn'in sadece dışsal bir cazibeye sahip olmadığını, aynı zamanda derin bir içsel çekiciliğe de sahip olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle, Şîrîn'in fiziksel cazibesi, Hüsrev'in ona duyduğu aşkı sadece uyandıran bir etken değil, aynı zamanda onun iç dünyasına açılan bir pencere olarak işlev görmektedir (Doğan, 2007). *Hüsrev ile Şîrîn* hikâyesinde, Şîrîn, Hüsrev'in aşkına tutku derecesinde bağlı olan, onun için her türlü zorluğu aşmaya kararlı bir kadındır. Hikâyenin en güçlü teması, Hüsrev

ve Şîrîn'in karşılıklı sevgisidir. Şîrîn, bu aşk uğrunda pek çok fedakârlık yapar, adeta kendisini bir kurban gibi görerek büyük bir sadakatle Hüsrev'i bekler. Aşkları, zorluklarla ve engellerle doludur, ancak Şîrîn'in sadakati ve cesareti, onu yalnızca bir sevgili değil, aynı zamanda güçlü bir kadın karakter olarak da tanımlar. Şîrîn, güzelliğinin ötesinde, zekâsıyla da dikkat çeker. Hem kendi hem de Hüsrev'in aşkını, büyük engelleri aşarak sürdürmeye çalışır. Zekâsı, ona sadece aşkını yaşatmak için değil, aynı zamanda toplumsal ve duygusal yerini inşa etmek için de bir araç sağlar. Bu özellik, onu pasif bir figür olmaktan çıkarıp, olayların yöneticisi ve şekillendiricisi kılar. Şîrîn, zekâsı ve duygusal derinliğiyle, çok yönlü ve etkileyici bir kadın karakter olarak öne çıkmaktadır.

Şîrîn, hikâyenin başat kadın kahramanı olarak, hükümdar olan teyzesi Mehîn Bânû'dan Şebdiz adlı atı isteyip ava çıkacak kadar özgür, erkek gibi aslan avlayacak kadar cesur ve âşık olduğu Hüsrev'in diyarına gitmeye cesaret edecek kadar kararlıdır. Mesnevide, Şîrîn zaman zaman Hüsrev'in canını acıtan sözler ve davranışlarla kendi iradesini güçlü bir şekilde ortaya koyar. Eserin bir bölümünde, Şîrîn ile konuşan Mehîn Bânû, önceki mesnevilerden farklı olarak, kendilerinin Hüsrev'den bile daha üstün olduklarını ifade eder: *Eger ol şâh ise biz şeh-nişânuz, Eger ol mâh ise biz âsmânuz* (Bıçak, 2022). *Aslı ve Kerem* hikâyesinde, Aslı'nın güzelliği, hem fiziksel hem de toplumsal açıdan idealize edilmiş bir özellik olarak öne çıkar. Kerem, ona duyduğu derin aşkla birlikte, Aslı'nın dış görünüşüne de sıkça hayranlık duyar ve bunu ifade eder. Bu güzellik, halk edebiyatında genellikle kadının değerini simgeleyen bir unsurdur ve Aslı'nın güzelliği, Kerem'in aşkının temel sebeplerinden biridir. Aslı, hikâye boyunca Kerem'e olan bağlılığıyla tanınır; bu bağlılık, toplumsal normlar ve kadınlık anlayışı doğrultusunda şekillenen bir sadakat örneği sunar. Aslı'nın sadakati, sevgi ve aşkı yücelten bir erdem olarak karşımıza çıkarken, aynı zamanda fedakârlık ve acı verici bir özveriye de dönüşür. Aslı, aşkını ve Kerem'e olan bağlılığını her şeyin önünde tutarak, kendisini idealize edilen bir kadın karakteri olarak ortaya koymaktadır (Erzen, 2022). Anadolu ve Azerbaycan sahası arasında teşekkül ettiği varsayılan Kerem ile Aslı hikâyesinde, din farkı ve bunun âşıklar için aşılamaz engel oluşu işlenmektedir. Hikâyede Kerem ile Aslı'nın arasına, Aslı'nın babası Ermeni Keşiş'in dini taassubu girmiştir. *“Daha hikâyenin başında sevgilisinin İsa ve kendisinin Muhammed ümmetinden olduğunu söyleyen ve Aslı'yı dininden vazgeçirip alamadığı takdirde işin felaketle neticeleneceğini adeta önsezi ile kavrayan Kerem Müslümanlık telakkilerine bağlı, kadere inanmış bir âşıktır”* (Elçin, 2000). İki sevgili, yıllarca birbirlerinden ayrı kalarak acı ve ıstırap içinde yaşam sürdükten sonra evlendikleri gece, Aslı'nın anne ve babasının hazırladığı kötü bir sonun etkisiyle dramatik bir şekilde hayatlarını kaybederler. *Kerem ile Aslı* hikâyesine, karakterler açısından bakıldığında Kerem'in ebeveynleri olumlu figürler olarak tasvir edilmiştir. Hem babası hem de annesi, Kerem'in aşkına ve evliliğine karşı çıkmamış, sadece bu yolda karşılaşılabileceği olumsuzluklardan onu korumaya çalışmışlardır. Hikâyede Kerem'in annesi, babasına göre daha pasif bir rol üstlenmiş olup, genellikle varyantlarda ismi geçmez

ve Kerem ile olan ilişkisi üzerine pek bir şey anlatılmaz. Ancak Yazma'da, *"Dokuz ay dokuz gün dokuz saat sonra Hatice Sultan bir oğul doğurur, Keşiş'in karısından da bir kız çocuğu dünyaya gelir"* (Elçin, 2000, s. 13) şeklinde ifadeler yer almaktadır.

Basma'da yer alan *"Günlerden bir gün Hanım Sultan ile Keşiş karısı, yolda bir ihtiyarın verdiği fidanları alıp diktiler. Bir gece, uykuda görünen ihtiyar, ağaçların meyve vereceğini ve muratlarına ulaşacaklarını söyledi... Çocuklar doğmadan önce, sohbet esnasında, Hanım Sultan, Keşiş karısıyla çocukları doğarsa büyüdüklerinde birbirleriyle evlendirilmesi konusunda anlaşırılar"* (Elçin, 2000, s. 15-16) ifadesi, annelerin çocukları arasında bir çeşit beşik kertmesi yapmalarını ima etmektedir. Bu bağlamda, Kerem'in annesi, Kerem ile Aslı'nın aşkının destekçisi ve yönlendiricisi olurken, hikâyenin ilerleyen kısmında Aslı'nın annesi, tam ters bir tutum sergileyerek karşıt bir rol üstlenmektedir. Ayrıca, hikâyedeki bir diğer kadın karakter olan Hasna Hanım da anne arketipinin hem olumsuz hem de olumlu yönlerini bir arada yansıtan karakterdir. Hikâyede yer alan iki kocakarı ise, genel toplum görüşünün aksine, aşkı destekleyerek anne arketipinin olumlu bir yansıması olarak yer alır (Gülerer, 2021, s. 14). *Kerem ile Aslı* hikâyesindeki diğer kadın karakterlerle kıyaslandığında, Aslı'nın annesi, aşkın seyrini değiştiren ve ön plana çıkan bir karakterdir. Kerem'in padişahın oğlu olmasına rağmen, annesi, din ve milliyet farklarından dolayı kızının Kerem ile mutlu olamayacağını düşünerek bu ilişkinin engellenmesi gerektiğine karar vermiştir. Aynı zamanda, kocası Keşiş de bu konuda kışkırtmış ve onu yönlendirmiştir. İlk bakışta, Aslı'nın annesi, çocuğunun iyiliğini isteyen bir anne olarak görünmektedir. Ancak Jung'a göre bir kadın için kendi kişiliği genellikle ikincil plandadır ve çoğunlukla bilinçli bir şekilde farkında olmaz. Çünkü kadınlar hayatlarını başkaları üzerinden yaşarlar ve kendi kimlikleriyle özdeşleşmeleri zordur. İlk olarak çocukları dünyaya getirir, sonra onlara bağlanırlar çünkü bu bağ, onlar için varoluşlarının bir anlamıdır (2005). Hikâyenin yazma metninde ilk karşılaşmada Aslı, Kerem'e âşık olmadığı için Kerem'i nişan yağlığından(mendil) tanır tanımaz annesine söyler. *"Kız yağlığı gördüğü gibi Kerem olduğunu bilip anasına haber verdi. Anası dahi Keşiş'e haber virmeğe gitti. Keşiş toğrı beğe gidüp haber verdi"* (Duymaz, 2001, s. 281). Aslı, Kerem'e duyduğu aşkı ve onu bulmak için yaptığı fedakârlıkları bir kenara bırakarak, henüz Kerem'e âşık olmadığını ve ailesinin onu Kerem'den uzak tutmaya çalıştığını bilerek annesine Kerem'in varlığından bahseder. Jung'ın bu konuya dair görüşü, Aslı'nın durumunu oldukça doğru bir şekilde yansıtmaktadır: *"Kız, istemediği halde hayran olduğu annesinin, kendi hayatını yaşadığı her anı daha önce yaşamış ve tükenmiş olur. Kız, annesine olan bağlılığını göstermek için kendini feda eder ve bilinçaltında, kendi iradesine karşı, annesinin baskısı altına girer. Annesinin hayatını sürekli bir kan transfüzyonu gibi uzatan bu kız, bir gölge gibi varlık gösterir ve buna karşın, sadakat*

ve boyun eğme maskesi altında varlığını sürdürür" (2005, s. 28). *Kerem ile Aslı* hikâyesinde, Aslı'nın aşkı uğruna kendi güvenliğini, sosyal statüsünü ve hatta ailevi bağlarını riske atması, onun toplumsal yapıda genellikle ikincil bir pozisyonda kabul edilen özverisini simgelemektedir. Bu davranış, dönemin kadına biçtiği rolün ve toplumsal baskıların derin bir yansımasıdır. Aslı, kültürel açıdan idealize edilen kadın kimliğini temsil eder; güzelliği, sadakati ve masumiyetiyle hem fiziksel hem de duygusal bir çekim gücü oluşturmaktadır. Aynı zamanda saflığıyla da betimlenen, duygusal olarak ise idealize edilen ve kusursuz bir karakterdir. Toplumun kadına atfettiği saflık, sadakat ve masumiyet gibi değerlerin bir simgesi olarak, Aslı'nın karakteri bu beklentilere tümüyle uymaktadır. Aşkı, ona fiziksel ve duygusal büyük zorluklar getirmiş olsa da, Aslı için bu aşk her şeyin önündedir. Kerem'le olan ilişkisini hayatı boyunca sürdürme amacını taşıırken, yaşadığı acılar ve karşılaştığı engeller bedensel olarak onu yıpratırsa da, onun aşkına olan bağlılığı asla sarsılmamaktadır. Aşkı uğruna her türlü zorluğa göğüs geren Aslı, hatta ölümle bile yüzleşmeye hazır bir tutum sergilemektedir.

Ferhat ile Şirin hikâyesi "... Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde hem hikâye olarak anlatılır hem de efsaneleşmiş bir şekilde yaşamaya devam eder. Anadolu'da Şirin tepelerine ve Ferhat mağaralarına rastlarız. İran Edebiyatında ise bu hikâyenin ayrı bir yeri vardır. İran'ın destan yazarı Firdavsi, Fars kültür ve edebiyatının en büyük kaynağı olan 'Şehnâme'de bu hikâyeye yer verir" (Seyidoğlu, 2002, s. 133).

Ferhat ile Şirin hikâyesindeki Şirin karakteri de aşk, sadakat, güzellik ve toplumsal değerler açısından önemli bir özellik taşımaktadır. Şirin'in özellikleri, yalnızca bireysel nitelikleriyle değil, aynı zamanda içinde bulunduğu toplumsal bağlamla da büyük anlamlar içermektedir. O, Ferhat'ın aşkla bağlı olduğu kadındır ve halk arasında genellikle "güzelliği" ile ün salmıştır. Ancak, efsaneye göre Şirin'in güzelliği yalnızca fiziksel bir çekicilikten ibaret değildir; bu güzellik, insan ruhuna dokunan, derin bir etkiye sahiptir. Ferhat, Şirin'i görmek için büyük bir fedakârlık yaparak bu güzelliğin yalnızca dışını değil, içsel derinliğini de arayarak ona olan aşkını daha da yüceltir. Bu anlatı, Şirin'in sadece dış güzelliğini değil, aynı zamanda içsel zenginliğini de derinlemesine işlemektedir. Şirin, Ferhat'a duyduğu sevgiyle kendini belli eder; bu sevgi, karşılıksız ve sonsuz bir bağlılıkla şekillenmektedir. Hikâyede, Ferhat'ın Şirin'e olan aşkı o kadar güçlüdür ki, sevgisi uğruna dağları delmeye karar verir. Şirin de bu sevdaya karşılık verir, ancak bir noktada, babasının onu başka biriyle evlendirme kararı, Şirin'in aşkına olan sadakatini sorgulamaya neden olur. Bu durum, sadece Şirin'in içsel çatışmasını değil, aynı zamanda onu kuşatan toplumsal yapının ve ailesinin baskısını da gün yüzüne çıkarmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak söylenebilir ki halk hikâyelerindeki kadın karakterler, genellikle bir yandan toplumsal normların simgeleri olarak kalırken, diğer yandan bu normları sorgulayan ve bazen dönüştüren işlevsel roller üstlenmişlerdir. Bu husus, halk hikâyelerinin sadece birer eğlence unsuru olmanın ötesinde, toplumsal yapıyı ve değerleri eleştiren, sorgulayan ve yeniden şekillendiren birer kültürel araç olduklarını göstermektedir. Hikâyelerdeki kadın karakterlerin işlevsel özellikleri, tarihsel ve kültürel bağlamda anlamlı bir şekilde ele alındığında, toplumsal değişimin izleri ve kadınların tarihsel süreçteki konumları da belirginlik kazanmaktadır. Halk hikâyelerinde tasvir edilen kadınlar, genellikle üç ana işlevi yerine getirir: birincisi, toplumsal normların ve değerlerin korunması; ikincisi, karakter gelişimi ve değişimi yoluyla kahramanın olgunlaşması; üçüncüsü ise geleneksel rol beklentilerinin ötesine geçerek kadınların daha geniş bir toplumsal alan içinde yer alabileceklerini gösteren örnekler sunmasıdır. Kadın karakterler bazen geleneksel kadınlık rollerinin ötesinde cesur, akıllı, bağımsız ve güçlü karakterler olarak betimlenebilirler. Kadın karakterlerin işlevsel özellikleri, bir yandan hikâyelerin temasına ve anlatının gelişimine hizmet ederken, diğer yandan toplumdaki kadınların yaşadığı sosyal, kültürel ve psikolojik dinamikleri yansıtmaktadır.

Kaynaklar

- Aça, M. (2023). Kitâb-ı Dedem Korkut Anlatılarını Anaerkil Düzen Temelinde Okumak. *Folklor/Edebiyat*, 29(1), 647-668.
- Akdağ, R. (2019). Alp Kadın Tiplerinden “Banu Çiçek” ve “Hurşid Banu” Karakterlerinin Karşılaştırılması. *VI Beynəlxalq Türk Dünyası Araşdırmaları Simpoziumu Bildiriler Kitabı* (ss. 213-217). 13-15 İyun, Bakı.
- Bali, M. (1973). *Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi/ Varyantların Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi*. Baylan Matbaası.
- Bıçak, N. (2022). 16. Yüzyıl Mesnevilerinde Kültür Ve Statüye Göre Kadın. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 8(1), 16-44.
- Can, A. (2023). Dede Korkut Hikâyeleri’ndeki Kadın Tipleri ve Kadınlar. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 10(98), 2027-2038.
- Çavuşoğlu, M. (2023). *Taşlıcalı Yahyâ Bey Divânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2007). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Akçağ Yayınları.
- Doğan, A. (2007). Eski Türk Edebiyatı’nda “Hüsrev ü fiirin” ve “Hüsnü ü Aflk” Literatürü, *Türkiye Araştırmalar Literatür Dergisi*, 5(9), 389-400.

- Duymaz, A. (2001). *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ekici, M. (1999). Anadolu Sahası Köroğlu Anlatmalarında Kadın Tipler. *Millî Folklor*, 44, 10-17.
- Ekici, M. (2000). Dede Korkut Kitabı'nda Kadın Tipleri. *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri*. (ss. 123-138). Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş.(2000). *Kerem ile Aslı Hikâyesi*. Akçağ Yayınları.
- Eren, M.(2023). Halk ve Divan Şiirinde Kadın Dilinden Aşk Bağlamında Ordulu Fıtnat Hanım ve Şiirlerinde Aşk. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (3), s. 1-14.
- Erzen, M.(2022). Halk Hikâyesinden Manzum Tiyatroya: Kerem ile Aslı. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 33, 103-120.
- Ergin, M. (2010). *Dede Korkut Kitabı*. Boğaziçi Yayınları.
- Erkol, Ç. G. (2011). Osmanlı-Türk Romanından Çağdaş Türk Romanına Kadınlık: Değişim ve Dönüşüm. *Türkiyat Mecmuası*, 21/Güz.
- Gezer, A. (2018). Metafor Kavramı Çerçevesinde Ayşe Kilimci'nin Hikâyelerinde Aşk Olgusu. *Current Research in Social Sciences*, 4(2), 73-82.
- Gülerer, S. (2024). Kerem İle Aslı Hikâyesinin Anlatı Yapısında Arketip Ve Tipler. *The Journal of Social Sciences*, (50), 133-156.
- Gün, F.(2022). İran Türk Halk Hikâyelerinde Kadın Tipleri, *Turkish Studies - Language*,
- Gün, F. (2022). İran Türk halk hikâyelerinde kadın tipleri. *Turkish Studies-Language*, 17(3), 889-902.
- Jung, C. G.(2005). *Dört Arketip*. (Çev. Zehra Aksu Yılmaz). Metis Yayınları.
- Kavuncu, M. (1999). Osmanlılarda aile ve kadın. *Dini Araştırmalar*, 1(4), 143-168.
- Kadın. (1996). İçinde. *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*. Milliyet Yayınları.
- Kıdırbayeva, B., & Muratoy, A. (1998). Alplara Mahsus Evlilik. (Akt. M. Aça). *Milli Folklor*, 5, 78-84.
- Özdemir, S. (2023). Ataerkillik ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Aşk-ı Memnu Romanının Kötücülüğü: Bihter. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 1-19.
- Özgeriş, M. M. (2020). Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevisinde Kadının Konumlandırılması. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2, 153-167.
- Özkara, R. D. (2022). Fuzûlî'nin Leyla ve Mecnun'unda "Gam". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 11(33), 641-661.

Seyidoğlu, B. (2002). Ferhat ile Şirin. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 19, 133-135.

Subaşı, D. A. (2024). Aragon'un Le Fou D'elsa'sı (Elsa'nın Mecnun'u) Üzerine Yazılan Bir Makale Çevirisi Bağlamında Leyla ve Mecnun'un Metinlerarası Kimliğine Dair Bir Değerlendirme. *International Journal of Language Academy*, 2(4), 243-261.

Türkmen, F. (1974). *Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Yardımcı, M. (2008). *Türk Halk Edebiyatında Anlatmaya Dayalı Türler ve Halk Bilimi*. Ürün Yayınları.

Yılmaz, T. (2011). *Âşıklardan Halk Hikâyeler-1*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.